

Recenzija

udžbenika „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“

autora Vladimira Hedriha

Udžbenik „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“ autora Vladimira Hedriha sastoji se od 217 strana teksta, koje su organizovane u šest poglavlja.

Prvo poglavlje, naslovljeno Kultura, obuhvata istorijski i osnovni pregled razvoja pojma kulture, koji prate ključna istraživanja u vezi sa konceptualizacijom i validacijom konstrukta kulture. Ovo poglavlje obuhvata i uvod u problematiku kulture u okviru adaptacije psiholoških mernih instrumenata, i određenje kulture u tom kontekstu kao jezika na kojem se test koristi, uz kritički osvrt na ovakvu praksu. Predstavljena su dva osnovna pristupa u opisivaju pojava - *emic* i *etic*, dati primeri ovih praksi u okviru ispitivanja bazične strukture ličnosti i ličnosti srodnih konstrukata (npr. ljubomora), uz kritički osvrt na oba pristupa prilikom adaptacije psiholoških mernih instrumenata. Na kraju, dat je sistematičan i iscrpan popis dimenzija kulturnih razlika.

Drugo poglavlje, naslovljeno Autorska prava, obuhvata definisanje autorskog dela, autora i autorskih prava, sa propratnim zakonskim odrednicama u vezi sa ovim osnovnim pojmovima. Ovo poglavlje, takođe, obuhvata i opsežan i sistematični prikaz ograničenja i povrede autorskih prava s datim primerima takve prakse iz autorovog bogatog iskustva. Doprinos ovog poglavlja se posebno može videti u rasvetljavanju "sive zone" autorstva, tj. autor je opisao i sve situacije koje mogu delovati kao sporne u određenju autorstva ili autorskih prava s jasnim smernicama i naznakama u vezi s tim kada dolazi do povrede autorskih prava. Takođe, opisani su i mogući razlozi povrede autorskih prava. Na kraju, dat je opis statusa psiholoških testova u odnosu na njihov pristup, i saveti kako postupiti u slučaju kada se potražuje test s određenim ovakvim statusom.

Treće poglavlje, naslovljeno Adaptacija testova, obuhvata istorijski prikaz upotrebe testova i adaptacije testova u drugim kulturama. U ovom poglavlju je dat prikaz problema koji su proistekli iz neadekvatne adaptacije testova, a koji su imali odjek na ishod ne samo testovne prakse, već i konceptualizacije nekih psiholoških pojmova, kao npr. inteligencije. Nakon toga, dat je popis, opis i objašnjenje standarda za adaptaciju testova koje su propisali APA, AERA i NCME, sa primerima dobre prakse. Ovo poglavlje je važno, između ostalog, jer se u njemu objašnjava zašto samo dobar prevod testa nije dovoljan, koje su prednosti i mane metoda prevođenja, kako se može obaviti simultana konstrukcija testa, i koji se sve uslovi moraju ispuniti kako bismo bili potpuno sigurni u ekvivalentnost testa koji se primenjuje u

različitim kulturama. Detaljno su opisane manifestacije kulturnih razlika koje se mogu javiti prilikom adaptacije testa, kao i faktori koji mogu uticati na valjanost interpretacije rezultata.

Četvrto poglavlje, naslovljeno Procena ekvivalentnosti različitih jezičkih verzija testa, obuhvata utvrđivanje ekvivalentnosti testa u dve kulture, tj. objašnjenje diferencijalnog funkcionisanja ajtema i testa i ekvivalentnosti funkcionisanja konstrukta, metoda i ajtema. Takođe, ovo poglavlje obuhvata opis nacrtu za utvrđivanje ekvivalencije, uz isticanje prednosti i mana svakog opisanog nacrtu, kao i nacrtu jednačenja testova. S obzirom na to da je objašnjeno diferencijalno funkcionisanje ajtema iz ugla Teorije odgovora na stavke, što svakako predstavlja savremeni pristup proveru ekvivalentnosti testa u različitim grupama, preporučuje se da se utvrđivanje ekvivalentnosti objasni i preko utvrđivanja invarijantnosti preko konfirmatorne faktorske analize (*measurement invariance*) uključujući sve nivoe utvrđivanja invarijantnosti.

Peto poglavlje, naslovljeno Interpretacija individualnih rezultata, sadrži objašnjenje dva osnovna pristupa u tumačenju rezultata na testu - normativni i kriterijumski, a pored njih, opisani su i drugi pristupi (kohortni, konstruktni, pristup zasnovan na proceni kurikuluma). U skladu sa osnovnim pristupima, opisani su problemi i moguća rešenja u interpretaciji skorova, dat je popis i objašnjenje vrsta normi, kao i problemi u vezi sa vremenskom stabilnošću normi i osetljivosti na iskustvo sa testovima, instrukciju i slično. Drugi važan deo ovog poglavlja odnosi se na dimenzionalnu interpretaciju skorova na testu i anлізу profila, pri čemu je dat opis elemenata profila i utvrđivanja sličnosti profila.

Šesto poglavlje, naslovljeno Zaštita prava ispitanika, pravna i etička pitanja psihološkog testiranja, sadrži pravne regulative i iscrpne etičke standarde postupanju sa ispitanicima i podacima, s osvrton na to kako su ove regulative i standardi uređeni kod nas. Na kraju dat je osvrt na pravni status psiholoških testova.

Udžbenik „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“ autora Vladimira Hedriha namenjen je prvenstveno studentima koji pohađaju izborni kurs „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“ na Departmanu za psihologiju, Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Nišu, ali pored toga, ima potencijal da se koristi kao udžbenik i na drugim psihometrijskim kursevima u okviru različitih studijskih programa psihologije. Udžbenik je pisan prvenstveno za studente osnovnih studija, te se oslanja na predznanja koje se stiču na ovom nivou studija na osnovnim kursevima psihometrije. S obzirom na to, neke primere koji se navode bi trebalo uskladiti sa predznanjem koje se stiče na osnovnim kursevima (npr. umesto modela iz konfirmatorne faktorske analize na Slici 2, može se samo spomenuti da postoje neslaganja faktorske strukture sa originalnom, i opisati u čemu se ta neslaganja ogledaju) i objasniti neke pojmove (npr. invarijantnost). Pored toga, budući da psihološke instrumente koriste i stručnjaci drugih profesionalnih usmerenja, ovaj udžbenik se preporučuje i istraživačima iz drugih oblasti. U cilju proširenja ciljne grupe

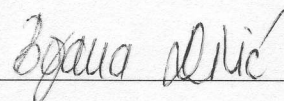
kojima ovaj udžbenik može koristiti, preporučuje se da se udžbenik dopuni objašnjenjima osnovnih psihometrijskih karakteristika, posebno validnosti, kao i modela (Klasični testni model vs. Teorija odgovora na stavke), kako bi i stručnjaci iz drugih oblasti, van psihologije, bolje mogli ispratiti tekst.

Udžbenik je pisan jasnim stilom izražavanja, i obiluje primerima koji svakako doprinose razumevanju materije. Citirana je pažljivo odabrana literatura koja obuhvata ključne reference iz ove oblasti, kao i savremena shvatanja, analize i istraživanja. Posebno su važni primeri iz prakse iz bogatog iskustva autora. Međutim, na pojedinim mestima je nejasno da li su neki izneti stavovi i tvrdnje, u stvari, stavovi i tvrdnje autora, ili je u pitanju rezultat nekog prethodnog istraživanja, opšteprihvaćen stav ili praksa, te to treba jasno razgraničiti (npr. ukoliko se iznose rezultati ili neke definicije, navesti referencu). Takođe, na pojedinim mestima nedostaje argumentacija u vidu kvantifikacije ili neko slično potkrepljenje iznetih tvrdnji, npr. broj istraživanja u kojima je uočena neregularnost prilikom izbora uzorka za utvrđivanje ekvivalencije testa ili navođenje referenci za data istraživanja. Takođe, neki delovi u kojima se navode primeri iz iskustva autora narušavaju princip "slepe recenzije" jer se navode konkretni primeri u slučaju kada je autor bio recenzent, te se lako može ući u trag o kom radu i autorima je reč. Predlaže se da se ovaki delovi izbacе ili prefomulišu na način da ne ugrožavaju anonimnost.

U udžbeniku su obrađeni svi aspekti, izazovi, problemi i smernice za pravilnu konstrukciju, adaptaciju, primenu i tumačenje psiholoških testova u različitim kulturama. Na osnovu svega navedenog, smatram da udžbenik „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“ autora Vladimira Hedriha predstavlja vredan doprinos psihološkoj nauci i praksi. Udžbenik predstavlja kvalitetan, sveobuhvatan i sistematičan prikaz osnovnih pojmova, procesa i problema kroskulturalne adaptacije psiholoških instrumenata, uz smerice i primere dobre prakse. Iz svega navedenog, zadovoljstvo mi je da udžbenik „Kroskulturalna adaptacija psiholoških mernih instrumenata“ autora Vladimira Hedriha preporučim za objavljivanje. Budući da na srpskom jeziku ne postoji udžbenik o ovoj temi, to je još jedan razlog zašto bi ovaj udžbenik trebalo objaviti.

dr Bojana Dinić, docent

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

U Novom Sadu, 08.05.2018. god.